

הלכה בפרשה

שנה א- גיליון 14

פרשת בא - אין מעבירין על המצוות

**"וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת כִּי בְּעֵצָם הַיּוֹם הָזֶה הוּצְאתִי אֶת צְבֹאתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַיּוֹם הָזֶה לְדֹרֹתֵיכֶם וְזָקַת עוֹלָם" (יב יז)**

רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את המצוות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה אלא אם באה לידך עשה אותה מיד" (מכילתא)

אין מעבירין על המצוות | דאורייתא או דרבנן | הקדמת טלית לתפילין | על איזה חלה מברכים בלחם משנה

ג. המקום השלישי גם הוא במסכת יומא (נח ב) - רבי עקיבא מסביר שמעיקר הדין היה צריך להתחיל הכהן הגדול את הזאת הדם על מזבח הזהב מהקרבן הדרום מערבית, כי בה הוא פוגע תחילה ביציאתו מקודש הקודשים, ואין מעבירים על המצוות, אלא שכתוב "ויצא אל המזבח", ואחרי שהוא יוצא ועוקף את כל המזבח, ואז הוא נמצא מול הקרבן הדרום מזרחית ובה מתחילים.

ד. המקום הרביעי גם כן במסכת יומא (ע א) - המשנה (שם סח ב) אומרת: "הרואה כהן גדול כשהוא קורא אינו רואה פר ושעיר הנשרפין והרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא ולא מפני שאינו רשאי אלא שהיתה דרך רחוקה ומלאכת שניהן שוה כאחת". הגמרא שואלת, פשוט שמותר לו, מה חידשה המשנה במילים "לא מפני שאינו רשאי"? ומתרצת שיש הו"א שמאחר ואין מעבירין

1. הביטוי 'אין מעבירין על המצוות' נמצא בשש סוגיות בש"ס- אבל משמעותו נמצאת בסוגיות רבות מספור.

א. המקום הראשון במסכת פסחים (סד ב) - הגמרא מבארת שעל הכהן לקחת קודם את המזרק המלא דם ואז להחזיר את הריקן ולא להיפך, כי משהושיט הכהן הראשון לשני את המזרק המלא, הרי התחילה המצווה ואין מעבירים על המצוות.

ב. המקום השני במסכת יומא (לג א) - אביי מסדר סדר המערכה ואומר שדישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות, אלא שהוא לא יודע מדוע: "גמרא גמירנא סברא לא ידענא". רבא מסביר שהסברה היא שאין מעבירים על המצוות, ומאחר וכשנכנסים להיכל נתקלים תחילה במזבח הפנימי, יש להתחיל בו.

א. אין מעבירין על המצוות

כאשר עומדות בפני האדם שתי מצוות, עליו לקיים תחילה את המצווה הראשונה שהגיעה לידו. כל שכן שכאשר עומדת לפני האדם מצווה אחת, אסור לו לדחותה ולקיימה במועד מאוחר יותר.

כלל זה נקרא: 'אין מעבירין על המצוות'.

שני טעמים לדבר, הראשון כדי שלא יהיה פנוי מן המצוות. השני משום ביזוי המצווה!¹

¹ עיין בספר הנותן בים דרך (שיחה ראשונה) מה שדייק מביטוי זה.

המצוות אלא את המצוות, כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה אלא אם באה לידך עשה אותה מיד". משמע שמקור הדין הוא מפסוק בתורה, שנלמד באחת מדרכי הלימוד המקובלות 'אל תקרי'. וכך כתב רש"י במסכת יומא (לג א וע"ע מגילה ו ב): "ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצוות, קרי ביה את המצוות - לא תמתין לה שתחמיץ ותיישן".

מה מכריח את רש"י לפרש כך את המכילתא? אילולי דבריו היינו אומרים שהמכילתא מדברת על דין זריזין מקדימים למצוות, כי הלשון במכילתא: "אם באה לידך עשה אותה מיד", מרמז על זריזות בקיום המצווה, ואילו אין מעבירין משמעו הפשוט הוא שהאדם ידלג על המצווה, ולא יקיימה כלל, כמו 'אין מעבירין על האוכלים', שפירושו הוא לעבור מעליהם ולהתעלם מהם.

הגאון הרב אשר וייס שליט"א, מסביר (בשיעור) שאפשר שמאחר והגמרא לומדת את הדין של זריזים מהפסוק בפרשת השבוע "וישכם אברהם בבוקר" (פסחים ד א), צריך לומר שהמכילתא מדברת על עניין אחר.

מאיך בחידושי הר"ן למסכת מועד קטן (ט א) כתב: "וכתיב אורח חיים פן תפלו (משלי הו) כלומר לא תשקול ולא תניח מצוה הקטנה ע"י הגדולה. הא כיצד כשאפשר ליעשות הקטנה ע"י אחרים הנח הקטנה ועשה הגדולה ואם לאו עשה

על המצוות, יהיה אסור, כי התחיל במצוה אחת ומניח אותה והלך לראות אחרת, קמ"ל שמותר כי יש מצוה של ברוב עם הדרת מלך.

ה. המקום החמישי במסכת מגילה (ו ב) - רבי אליעזר ברבי יוסי ורבן גמליאל חלוקים האם בשנה מעוברת קוראים את המגילה באדר ראשון או באדר שני, הגמרא מסבירה את שיטת רבי אליעזר ברבי יוסי שעדיף להקדים לאדר ראשון כי אין מעבירין על המצוות. ושיטת רבן גמליאל היא שעדיף לאחר לאדר שני כדי לסמוך גאולה לגאולה.

ו. המקום השישי במסכת מנחות (סד ב) - המשנה אומרת שמצווה להביא את העומר מהקרוב ביותר לירושלים. הגמרא מסבירה את הדין בשתי דרכים. או כדי שהתבואה תהיה רכה וטריה, או מאחר ואין מעבירין על המצוות.

מהות הכלל היא שכאשר יש לפני האדם שני מצוות לקיים, עליו להקדים את הקדומה בזמן. גם כאשר יש לפני האדם מצווה אחת לקיים, וניתן לקיימה בשני

מקומות שונים, יש להקדים את המקום הקרוב יותר על מנת לעשות את המצווה בהקדם. וכן כאשר יש לו לאדם מצוה אחת לקיים ויכול לקיימה בשני זמנים, עליו להקדים ולקיימה בזמן הראשון שאפשר.

2. בראשונים יש שני דרכים לבאר מהיכן למדו חז"ל כלל זה.

רש"י על התורה (פרשת בא, שמות יב יז) מביא את לשון המכילתא על הפסוק 'ושמרתם את המצוות...': "רבי יאשיה אומר אל תהי קורא את

ב. אין מעבירין- דאורייתא או דרבנן?

נחלקו הראשונים האם דין אין מעבירין על המצוות הוא מדאורייתא או מדרבנן.

רש"י למד דין זה מהמכילתא על הפסוק: 'ושמרתם את המצוות', אל תקרי מצות אלא מצוות - כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצווה.

הר"ן (על פי גמרא מועד קטן ט ב) למד דין זה מפסוק במשלי (ה ו): "אורח חיים פן תפלו, נעו מעגלותיה לא תדע".

לכאורה, לשיטת רש"י דין זה מדאורייתא ולר"ן מדרבנן.

למעשה נחלקו בזה ראשונים ואחרונים, ולדעת רוב הפוסקים דין זה מדאורייתא?

שלא יעביר אותן של יד ויתנם בתיק תחילה ואח"כ של ראש למעלה דא"כ כשיבא להניח יפגע בשל ראש תחילה ויצטרך להעביר על המצוות משום דשל יד יש להניח תחילה כדפי' לפיכך צריך להניח בתיק של ראש תחילה ואח"כ של יד למעלה" (תוס' שם).

דרך שלישית: "ורבי אליהו זצ"ל מפרש דלענין משמוש איירי דחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ והשתא קאמר דבשל יד ממשמש תחילה משום דפגע בהן ברישא ואח"כ ממשמש בשל ראש" (ג"ז שם).

לכאורה יוצא מרב האי גאון שדין אין מעבירין על המצוות הוא מדרבנן, כי אם זה היה מדאורייתא, למה עדיף להניח קודם של יד ולא להניח קודם את מה שפגע בו? הרי שני הדברים חיובם מדאורייתא? כך למד הרדב"ז (ח"א סי' תקכט): "מ"מ נ"ל בטעמו של דבר דמאן דשני סדרא עבר אדאורייתא דכתיב וקשרתם והיו לטוטפות והא דאין מעבירין על המצוות מדרבנן היא ואסמכוה במכילתא מושמרתם את המצוות קרי ביה את המצוות שלא תמתין לה עד שתחמיץ ותתיישן".

אבל אפשר לדחות את דבריו, ולפרש שדין אין מעבירין על המצוות חל רק במקום שאין לי טעם אחר לדחות מצווה אחת מפני חברתה. ונבאר.

את דין אין מעבירין על המצוות אנו מוצאים בשלש מערכות- בשתי מצוות, בהן עלינו לדחות אחת מפני חברתה או לקיים את זו שבאה לידינו. במצווה אחת במקום בו יש לקיימה, שאפשר לקיימה בשתי מקומות ופגע תחילה במקום אחד. ובשני זמנים שאפשר לקיים בהם את המצווה יש לקיימה בזמן המוקדם יותר.

בכל אחד ממקרים אלו מצאנו שכשיש ענין אחר שמחמתו צריך לשנות, משנים. לדוגמא: בשני זמנים, כבר ראינו לעיל את הגמרא במגילה שנחלקו תנאים אם קוראים מגילה באדר ראשון או באדר שני, אדר ראשון בגלל אין מעבירין, או אדר שני על מנת לסמוך גאולה לגאולה. להלכה נפסק שקוראים באדר שני. גם במקום כבר ראינו

הראשונה הבאה לידך כדרך שאמרו אין מעבירין על המצוות".

לכאורה יש נפקא מינא גדולה בין רש"י לר"ן. אם הדין נלמד מפסוק בתורה, אפשר שהוא מדאורייתא. אך אם הדין נלמד מפסוק בנביא ודאי שאינו אלא מדרבנן (כדרך שאמרו דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן).

אמנם הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פרק מג) כתב: "אמרו רז"ל תני בר קפרא ויתד תהיה לך על אזניך, אל תקרי אזניך אלא אזניך, מלמד שאם ישמע אדם דבר מגונה יתן אצבעו בתוך אזנו, ואני תמיה אם זה התנא אצל אלו הסכלים כן יחשוב בפירוש זה הפסוק, ושזאת היא כונת זאת המצוה, ושהיתד הוא האצבע, ואזניך הם האזנים, איני חושב שאחד ממי ששכלו שלם יחשב זה, אבל היא מליצת שיר נאה מאד, הזהיר בה על מדה טובה, והוא כי כמו שאסור לומר דבר מגונה, כן אסור לשמעו, וסמך זה לפסוק על צד המשל השיר, וכן כל מה שיאמר במדרשות אל תקרי כך אלא כך, זהו ענינו". ולפי זה גם אצלנו, אל תקרי מצות אלא מצוות, ודאי שפשט הפסוק מדבר על שימור המצוות מחימוץ, ורק כמליצת שיר ואסמכתא בעלמא למדו מפסוק זה- 'אין מעבירים על המצוות'.

ואכן יש בזה מחלוקת ראשונים.

הגמרא במסכת יומא (לג ב) ממשיכה ואומרת: "אמר רבא שמע מינה מדריש לקיש עבורי דרעא אטוטפתא אסור היכי עביד מדרעא לטוטפתא" ויש שלש דרכים בראשונים לפרש את הגמרא הזו. רש"י מפרש שצריך להניח תחילה את התפילין של יד כי בהם פגע תחילה. תוס' מקשים עליו, שהחיוב להניח תפילין של יד תחילה הוא לא בגלל שפגע בהם תחילה אלא בגלל שסדר הפסוק הוא תחילה קשירה ביד ואחר כך הנחה על הראש. והגמרא במסכת מנחות (ל"א א) לומדת מזה שסדר ההנחה הוא תפילין של יד ואחר כך תפילין של ראש.

דרך שניה: "מפרש רבינו תם בשם רב האי גאון זצ"ל דאיירי בשעה שחולץ תפילין ומניחן בתיק

שבמצווה אחת הטעם הוא משום ביזוי מצווה ועיין שו"ת דברי מלכיאל (ח"א סי' טז).

והנה בתפילין נחלקו הראשונים האם הן שתי מצוות- של יד לחוד ושל ראש לחוד או שהן מצווה אחת שמתקיימת בשני מעשים- של יד ושל ראש².

הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה יב - יג) מנה את מצוות תפילין בשני מצוות: "והמצווה הי"ב היא שצונו להניח תפילין של ראש והוא אמרו יתעלה והיו לטוטפות בין עיניך וכבר נכפל הצווי במצוה זו ארבע פעמים. והמצווה הי"ג היא שצונו להניח תפילין של יד והוא אמרו וקשרתם לאות על ירך וכבר נכפל הצווי בזה גם כן ארבע פעמים. והראיה על היות תפילין שלראש ושליד שתי מצוות אמרם בגמרא מנחות (מד א) על צד התימה ממי שיחשוב שתפילין שלראש ושליד לא יניח אחד מהם מבלתי האחר אלא בהיות שתיהן לפניו יחד מאמר זה לשונו מאן דלית ליה שתי מצוות חדא מצוה לא לעביד. כלומר מי שלא יוכל לעשות שתי מצוות לא יעשה האחת, אינו כן אלא יעשה המצוה שהיא בידו ולכן יניח אי זה מהן שיהיו בידו. הנה כבר

את הגמרא ביומא לגבי הזאת דם על מזבח הזהב שמאחר ויש גזירת הכתוב ויצא אל המזבח לא מתחילים מקרן דרומית מערבית.

וכך צריך לומר גם בתפילין, שמאחר ויש לימוד שמחייב להניח קודם תפילין של יד, לא חל פה כלל הדין של אין מעבירין על המצוות.

אלא שקשה לפרש כך בגלל הלשון של התוס': "ויצטרך להעביר על המצוות משום דשל יד יש להניח תחילה"- משמע שעובר על המצווה וחל הדין.

ואולי אפשר לומר בדרך לימוד שההסבר הוא שאע"פ שדין אין מעבירין על המצוות הוא דאורייתא, עדיף לעבור עליו מאשר לעבור על הסדר הכתוב בתורה, והדבר תלוי בטעם דין אין מעבירין על המצוות.

הריטב"א (יומא לג א) מבאר שאין מעבירים על המצוות כדי שלא יהיה פנוי מן המצוות. ובמגן אברהם (סי' קמ"ט ס"ק יא) מבואר שסברה זו נכונה רק באין מעבירין על המצוות בין שתי מצוות ולא באין מעבירין במצווה אחת במקום או בזמן, וצריך לומר

² יש ראשונים שקושרים בין השאלה אם תפילין הן שתי מצוות או מצווה אחת לשאלה האם מברכים על התפילין שתי ברכות או ברכה אחת. כידוע, נחלקו הראשונים (מנחות לו א) האם יש לברך ברכה אחת על הנחת תפילין של יד ושל ראש, או שמברכים שתי ברכות [דעת רש"י ברכה אחת, לדעת ר"ת שתי ברכות (כמובן שעוד ראשונים חולקים בזה והכל מבואר בבית יוסף סי' כה)], וכתב בחידושי הרשב"א (מנחות שם): "נראה כשיטת רבינו תם ז"ל טפ", האחת דנראה כתקון שתי ברכות לשתי תפילין כיון דשתי מצוות הן מדאמרין (לח א) תפלה של יד אינה מעכבת של ראש, וא"ת א"כ דשתי מצוות הן כל אחת מצווה בפני עצמה אמאי תקון של יד להניח דמשמע התחלת מצוה ובשל ראש על מצוות דמשמע דעכשיו גומר המצווה כיון דשתי מצוות הן היה לנו לברך שתיהן בלשון אחד או בשתייהן לברך להניח או על מצוות שהרי זו אינה גמר של זו, יש לומר דאע"ג דשתי מצוות הן מכל מקום כיון דקרא קאמר דמצוות דשל יד תקדים לשל ראש כדכתיב בכלהו פרשיות דתפילין וקשרתם לאות על ירך קודם והיו לטוטפות א"כ הוי כמאן דאמר קרא של ראש אף על גב דמצווה באפי נפשה היא והוו שתי מצוות שצריכה האחת להיות קודמת לחבירתה דכשיברך על הקודמת יש לו לברך בלשון קדימה ועל המאוחרת בלשון גמר המצווה ולכן מברך בשל יד בלשון התחלה ובשל ראש בלשון גמר אף על פי שאין מצווה אחת ואה"נ אלמלי היה יכול להניח של ראש קודם של יד כמו של יד לשל ראש היה מברך שתיהן בלשון אחד הילכך ליכא לאוכוחי מלשון הברכות דחדא מצווה היא".

בראש דבריו, תלה הרשב"א את המחלוקת אם לברך שתי ברכות או אחת בדיון האם זו מצווה אחת או שתיים.

ברור שהרמב"ם לא הבין כך, לשיטתו אין קשר בין השאלות, שהרי מצד אחד הוא מונה את תפילין כשתי מצוות ומאידך פוסק (הל' תפילין פ"ד הל' ה) שמברכים רק ברכה אחת.

מדוע מברכים על שתי מצוות רק ברכה אחת? הרמב"ם עצמו השיב על שאלה זו בשו"ת פאר הדור (סי' ח תשובה א): "שאלתם במניח תפילין שח מברך שתיים וכו', לא שח מברך אחת. ואמרתם אמאי מברך אחת והן שתי מצוות? אף על פי ששתי מצוות הן, ואין מעכבות זו את זו, הואיל וענין שתי המצוות ענין אחד הוא, מברך אחת, שענין שתיהן הוא הזכרון, שנאמר למען תהיה תורת ה' בפיך"

המובחר ולמחר מן המובחר טוב להמתין למחר ואין בזה משום מעבירין על המצוות". כשיטתו מוכח גם בביאור הגר"א (סי' תכ"ט ס"ק ב) ממנו עולה שרק במקום בו המצוה לא תעשה אח"כ בהידור לא מעבירים על המצוות, אבל אם תעשה המצוה אחר כך בהידור, מעבירים.

בתורה תמימה (שמות י"ב יז) מביא ראייה לשיטת החכם צבי והגר"א ממדרש בפרשת לך לך על הפסוק "וימל אברהם את בשר עורלתו בעצם היום הזה". שהכוונה היא לאמצע היום, ואע"פ שאברהם היה זריז, 'וישכם אברהם בבוקר', על מנת לפרסם את המצוה היה עדיף לעשותה באמצע היום.

ולפי דברינו אפשר לבאר את המחלוקת באופן זה- המגן אברהם סובר שיסוד הדין הוא שלא יהיה פנוי מן המצוות, שכן מצאנו לו מפורשות בסי' קמז, ולכן לדעתו אין לאחר על מנת להרויח הידורים. אך הגר"א סובר שיסוד הדין הוא משום ביזוי מצוה, וממילא אם מאחר כדי לקיים בהידור אין בזה ביזוי.

למעשה רוב הראשונים והאחרונים סוברים שדין אין מעבירים על המצוות הוא מדאורייתא.

תוס' במסכת מגילה (ו ב ד"ה מסתבר) סוברים שדין אין מעבירין על המצוות הוא מדאורייתא. שכתבו: "קשה להא דאמרין בפרק איזהו מקומן (זבחים נא א) לגבי שיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של המזבח, ודייק טעמא דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה וקשה למה לי קרא תיפוק ליה דאין מעבירין על המצוות?" ומוכח מדבריהם שסוברים שאין מעבירין על המצוות הוא מדאורייתא, שאילו היה מדרבנן, אדרבא, בא הפסוק ללמדנו שדין זה הוא דאורייתא. ובמסכת יומא (לג א ד"ה אין מעבירין) הם אומרים יותר מזה, הגמרא במסכת זבחים אומרת שהסיבה ששופכים את שיירי הדם על יסוד המזבח המערבי היא שכתוב בפסוק: "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד" והגמרא מפרשת: "הוא דפגע ביה ברישא", ומכאן מקור נוסף מדאורייתא לדין אין מעבירין על המצוות. אלא שהגרסא הזו בגמרא לא מוסכמת, ותוס'

התבאר לך קראם לתפלין שלראש ושליד שתי מצוות".

כך מנו גם הסמ"ג (עש"י כא - כב) והחינוך (מצוה תכא - תכב).

מאיך בספר יראים (סי' שצט, דפוס ישן סי' טז) כתב רא"ם: "תפילין: את ה' אלהיך תירא ותעבוד. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. צוה יוצרנו שיתנו ישראל מצותיו ומלכותו עליהם בד' מקומות בתורה... שצוה בהם הב"ה שיתנו ישראל את מצותיו על ידם ובין עיניהם". משמע מלשונו שאין בתפילין שתי מצוות אלא מצוה אחת שיש לה שני חלקים.

כך מנו גם בה"ג (הקדמה מצוות עשה ב) וסמ"ק (סי' קנג).

מעתה, אם נאמר שתפילין הן שתי מצוות, וטעם אין מעבירים הוא שלא יהיה פנוי מן המצוות, נצטרך לומר שדין זה הוא מדרבנן, שאם לא כן, למה לדחות אותו מפני סדר ההנחה המפורש בתורה. אולם, אם נאמר שמצוות תפילין היא מצוה אחת, וטעם אין מעבירין על המצוות הוא מפני ביזוי מצוה, אפשר לומר שדין זה הוא דאורייתא, והטעם שעדיף סדר הכתוב בתורה על אין מעבירין, הוא שלקיים את המצווה שלא כסדרה הוא ביזוי גדול יותר למצווה.

לכאורה מחלוקת זו בטעם הדין מולידה מחלוקת להלכה. מה הדין במצוה שניתן לקיימה כעת ואם נדחה את קיומה, נעשנה בהידור גדול יותר?

המגן אברהם (סי' כה ס"ק ב) כתב: "כל שהווי מצוה לא משהינן, אע"פ שיכול להיות שיעשה אחר כך המצוה יותר מן המובחר". אבל בשו"ת חכם צבי (סי' קו) כתב: "והיה דברכת הלבנה שפסק הרב בת"ה שיש לנו להמתין, לא קשיא דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין כדי לקיימה על צד היותר טוב וכן היה דתמידין ומוספין יש לומר דכחדא מצוה חשיבי דתרווייהו עבודת הקרבנות ובחד בהמה נינהו אבל במצוות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה הא מיהא במצוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן

עצמו בקשר היחוד והקדושה [א"ר והגר"א וכוון בזה לתרץ קושית הש"א והדגול מרבבה]

שיטה ב- להקדים טלית קטן לתפילין ולאחר טלית גדול: הנימוקי יוסף כתב בסוף דבריו: "מכל מקום אותם שמתעטפים בטלית גדול כיון שאין דרך להתעטף אלא אחר כל המלבושים ושנתנו מקטוריהם בראשיהם מצות תפילין באה לפניו תחלה ומברכים עליהם תחלה לפי שאין מעבירין על המצוות (פסחים טו ב) ואפילו אותם שאין נוהגים אלא בטלית קטן ראוי ללבוש אותו על מלבושיהם לקיים בו יפה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". והקשה עליו הב"י: "ואיני מבין דבריו היאך באה מצות תפילין לפניו על ידי שלבש כל מלבושיו ושנתן מקטורן בראשו לשאם יאחר הנחתם לעטיפת ציצית יהיה מעביר על המצוות". והוסיף אחר כך "ומה שכתב בשם ספר היראה הוא בטלית קטן אבל טלית גדול אחר הנחת תפילין כתב שמתעטף בו".

והוסיף הבית יוסף והביא מהאגור (סי טו) שכתב: "נמצאו שלשה דינים בספר הזהר בענין ציצית ותפילין מה שאינם נמצאים בכל הפוסקים הנמצאים בינינו. האחד שכתוב שם שאיסור גדול הוא מי שמניח תפילין קודם לבישת הציצית. השני שצריך שילבש תפילין של יד מיושב ושל ראש מעומד. והשלישי שצריך שיקרב היו"ד שברצועה של יד אצל הבית של יד בקשירתו ומי שמרחקו ירחקו חיוו ממנו. ולשלשתן יש טעם גדול מצד הקבלה, כאשר עוררתיך אתה התלמיד החשוב בהיותי מפיק נצוצי דינור מפומי לפומך בקבלה האמיתית". וביאר הבית יוסף שמקור הדברים בזהר פרשת במדבר (קכ ב) שכתב: "בשעתא דבר נש קאים בעי לדכאה גרמיה בקדמיתא לבתר יקבל עליה האי עול לפרשא על רישיה פרישו דמצוה לבתר אתקשר קישורא דיחודא דאינהו תפילין".

עצמם מביאים שרש"י לא גורס "הוא דפגע ביה ברישא" וממילא אין מפה מקור לדין אין מעבירין על המצוות.

ובנשמת אדם (כלל יג סע' ב) כתב: "ואמנם כיון דזה מדאורייתא דאין מעבירין על המצוות, מדכתיב ושמרתם את המצוות, מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה, ודרשה גמורה היא ולא אסמכתא כדמוכח ביומא ל"ג ע"א בתוס' ד"ה אין מעבירין". וגם בספר ארעא דרבנן (סי' א) העלה שדין אין מעבירים על המצוות מדאורייתא. וכך דעת החיד"א ביעיר און (מערכת א כלל יז). וכך העלה גם המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' כה ד"ה שלא יניחוהו).

ג. הקדמת טלית לתפילין

מפני שעיסוף בטלית קודם להנחת תפילין, יש להוציא את הטלית מנרתיקה לפני הוצאת התפילין.

הוציא את התפילין לפני הטלית, עליו להניחם תחילה ואחר כך להתעטף בטלית, שאין מעבירין על המצוות³.

3. בראשונים יש שתי שיטות בסדר עטיפת טלית והנחת תפילין.

שיטה א- להקדים עטיפת טלית להנחת תפילין: כתב הנימוקי יוסף (הל' ציצית יב א) בשם רבינו יונה בספר היראה שיש להקדים את עטיפת הטלית להנחת התפילין משני טעמים:

1. מצות ציצית שקולה נגד כל המצוות (מנחות מג ב).

2. תדיר ושאינו תדיר- תדיר קודם. ומצוות ציצית תדירה שנוהגת בחול ובשבת מה שאין כן תפילין אינם אלא בחול.

הבית יוסף העיד שכך הוא מנהג העולם, להתעטף בטלית תחילה ואחר כך להניח תפילין.

בשו"ע (סי' כה סע' א) פסק כשיטה זו, והביא טעם אחר למנהג והוא "שמעלים בקודש ואין מורידים". וכתב הביאור הלכה (ד"ה שמעלין בקודש): "על האדם קאי שצריך לילך מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה כי מתחלה הוא רק מכסה את עצמו בכיסוי של מצוה וע"י התפילין הוא מקשר את

הלכתא

תורה. הלכה. חיים.

כולל הלכה תורת חיים בבעת אסף
ע"ש ר' חיים שוויק ד"ל
כולל הלכה רחובות
מכון לפרסומים הלכתיים

במשנ"ב ס"ק ג) גם כן יש בזה אין מעבירין על המצוות ויהיה חייב להניח תחילה את התפילין.

[אם אחרי שהתחייב להניח תפילין קודם, מדין אין מעבירין, הניחם מידו ואחז בטלית, שוב חייב להתעטף בטלית לפני התפילין, שכעת יש דין אין מעבירין ביחס לטלית. משנ"ב ס"ק ו].

4. הבית יוסף (או"ח סי' רעד) כתב שעל פי הקבלה יש לבצוע את החלה התחתונה, והעיד שראה גדולים שנהגו כך. עם זאת, הוא כותב בשם הכלבו (סי' כד) וההגהות מיימוניות (פ"ח מהל' חמץ ומצה, נוסח ההגדה אות ז) שיש לבצוע את החלה העליונה.

בשו"ע (סי' רעד סעי' א) פסק כפי שראה שעשו הגדולים על פי הקבלה: "בוצע על שתי ככרות (שלימות), שאוחז שתיהן בידו ובוצע התחתונה". רמ"א כתב שהנהגה זו נכונה דוקא בליל שבת, אבל ביום שבת ובליל יו"ט יש לבצוע את החלה העליונה. והטעם הוא על פי הקבלה.

הב"ח (סי' רעד ד"ה ובוצע) תמה על פסק זה: "היאך יהיו עוברין על דין התלמוד (יומא לג א) דאין מעבירין על המצוות? דמטעם זה כתב רבינו גבי מצה בסימן תעג:

וחציה השנייה ישים בין שתי השלמות כדי שיפגע בשלמה תחלה כשיבא לברך ברכת המוציא, שממנה יש לו לבצוע. והיינו מטעם שלא יהא עובר על דברי חכמים - שאמרו אין מעבירין על המצוות! לכן נראה עיקר כדעת הגדולים שלעולם מברכין על העליון. דאין עוברין על דין התלמוד מפני שהוא כך על פי הקבלה... ועל כן יש לבצוע לעולם על העליון כאשר נהגו הזקנים משנים קדמוניות וכן אני נוהג".

הט"ז והמגן אברהם הציעו פתרונות, כיצד ניתן מצד אחד לשמור על דין 'אין מעבירין על המצוות',

מתוך הדברים האלה כתב הבית יוסף בשם מקובלי ספרד, שמי שאין לו טלית קטן, יתעטף תחילה בטלית גדול ואח"כ יניח תפילין. אך מי שיש לו טלית קטן, ילבש תחילה את הטלית קטן, אח"כ יניח תפילין ולבסוף יתעטף בטלית גדול.

וכך הכריע השו"ע להלכה (שם סעי' ב): "מי שהוא זהיר בטלית קטן, ילבשו ויניח תפילין בביתו, וילך לבוש בציצית ומוכתר בתפילין לבית הכנסת ושם יתעטף בטלית גדול". אבל רמ"א חלק וכתב: "והעולם נהגו להתעטף אף בטלית גדול קודם, ולברך עליו, ואח"כ מניח התפילין והולך לבהכ"נ".

ומנהג הספרדים בזה כדעת רמ"א ולא כשו"ע. מאחר ולפי הסוד הסדר הנכון הוא להתעטף בטלית ואח"כ להניח תפילין. וכפי שכתב הגאון חיד"א בברכי יוסף (סי' כה ס"ק ד). וכן כתב בבן איש חי (וירא שנה א סעי' ג). ועיין בכף החיים (סי' כה סעי' ב) שהעיד שמונהג הספרדים בזה כרמ"א. וע"ע בילקוט יוסף (סי' כה סעי' כב) ובפסקי תשובות (סי' כה אות ג).

ומאחר ומתעטפים בטלית לפני הנחת תפילין, פסק השו"ע (סי' כה סעי' א): "והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת צריכין להזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה כדי שלא יפגע בהם תחילה ויצטרך להניחם קדם הטלית כדי שלא יעבר על המצוה".

והמגן אברהם (סי' א) חולק. לדעתו מאחר והתפילין עדיין בתוך הכיס, אף אם יפגע בהם אין בזה 'אין מעבירין על המצוות' ורשאי להתעטף הטלית לפני הנחתם. אבל הביאור הלכה (ד"ה שלא יפגע) הוכיח שלהלכה קי"ל כדברי השו"ע, ולא עוד אלא אפילו לא פגע ממש בכיס התפילין, אלא רק 'לפי הושטת ידו הם מונחים לנו תחילה' (לשונו

ד. על איזה חלה בוצעים בשבת?

השו"ע כתב שיש לבצוע על החלה התחתונה. הב"ח הקשה על דבריו: 'אין מעבירין על המצוות', והיה צריך לברך על העליונה? ולכן כתב הב"ח לברך על העליונה.

הט"ז הציע פתרון- לברך על התחתונה אך לקרב אותה אל המחזיק יותר מהעליונה, וכך אינו מעביר על המצוות, שהרי התחתונה קרובה יותר. המגן אברהם הציע לפתור באופן אחר, בעת אמירת ויכולו, תהיה החלה עליה עתיד לבצוע למעלה, בשעת הברכה יקחנה ויניחה למטה ואז יבצע עליה⁴.

פרשת בא – אין מעבירין על המצוות

8

כאן מעביר על המצוות כלל" [בערוך השולחן (סע' ו) העיד שהמנהג כדברי הט"ז].

המגן אברהם (ס"ק א) כתב: "ול"נ להכריע דבתחלה ניחנו למעל" בשעת אמירת ויכלו ובשעת המוציא יקח העליונה בידו ויניחנה למטה ויבצע עליו".

ומאיך לקיים את המעלה על פי הקבלה לבצוע על החלה התחתונה.

הט"ז (ס"ק א) כתב: "ואני נהגתי בעצמי כשמברכין על התחתונה מניח אני אותה קרוב אלי יותר מהעליונה נמצא שפוגע אני תחלה בתחתונה ואין

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

הרב רזיאל בן משה שבח הי"ד

נרצח על ידי בני עוולה

כ"ג טבת תשע"ח

תנצב"ה

כתיבה: הרב ינון קליין
ביקורת: הרב גיורא ברנר

להערות / הקדשות (לרפואה או ע"נ) / הרשמה לרשימת התפוצה
צור קשר: בית מדרש הלכתא bm.hlct@gmail.com יעקב יונגרייס - 054-9023288

הלכתא
תורה. הלכה. חיים.

כולל הלכה תורת חיים בבעת אסף
ע"ש ר' חיים שורק ז"ל
כולל הלכה רחובות
מכון לפרסומים הלכתיים